

- Екотуризм и оптимизация рекреационного природопользования. – Запорожье, 2002. – с.4 – 7.
8. Мазуров Ю.Л. Экологический туризм на постсоветском пространстве: потенциал и перспективы // Туристский феномен: экономические, социальные, экологические и культурно-исторические предпосылки и последствия: мат. IV Междунар.науч.-практ. конф.–Донецк, 2002. – С.293-296.
9. Мотузенко О.О.Екологічний туризм в контексті сталого розвитку території. //Туризм на порозі ХХІ століття: освіта, культура, екологія: мат. міжнар. наук.- практ. конф.– Київ, 1999. –С. 189-191.
10. Панов І. Екологічний туризм //Краєзнавство, географія, туризм, 1998, № 11(64).–С. 7.
11. Серебряй В. Екологічний туризм – ключ до сталого розвитку.// Краєзнавство. Географія. Туризм. – 2002. – №35 (280). – с.1 -3.
12. Храбовченко В.В. Экологический туризм. – Москва: Финансы и статистика, 2003. – 208 с.
13. Чижова В.П. Развитие экотуризма в охраняемых природных территориях (эколого-географический аспект) // Проблемы региональной экологии. Общественно-научный журнал. 2000, № 4. – С. 28-35.

Summary:

Ecotourism in world develops year by year. In this article, general features of the ecotourism development and specific ones for nature protected areas of Ukraine are discussed. Special attention is paid to national park and reserve landscape changing under visitor pressure. The studying objects are educational influence of ecotourism. The opportunities of development of ecological tourism in Carpathian region are proved. The ways of transformation Bucovynian Carpathians in ecotourist zone are offered. The advantages of ecological tourism and its importance for harmonization of mutual relation of the man and nature are considered.

УДК 502.4

Андрій РОМАНІВ

ПРИРОДНІ ПЕРЕДУМОВИ ТА СТАН РОЗВИТКУ ЕКОТУРИЗМУ У НАЦІОНАЛЬНОМУ ПРИРОДНОМУ ПАРКУ “СИНЕВИР”

Необхідність збалансованого (сталого) розвитку рекреаційної діяльності спричинила інтенсифікацію екологічно спрямованих видів і форм туризму. Зростає попит на види туризму, дозволяють максимально використовувати природні блага та ресурси для задоволення потреби тісного спілкування з природою або випробувати власні сили та вміння у екстремальних природних умовах, не порушуючи при цьому природний баланс екосистем. У науковий обіг та практику туристичної діяльності такий вид туризму увійшов під назвою “екотуризм”. Однак, як справедливо зазначають дослідники сфери туризму, екологізація туристичного попиту несе у собі і ряд небезпек, серед них головна – деградація природних комплексів. Найбільш раціональна форма організації екотуризму з одночасним збереженням природних комплексів та пам'яток природи може бути реалізована у межах природних парків. Саме тому останні десятиліття проходить процес формування екологічної мережі Карпат, зокрема, створення національних парків, до яких залучають як рекреаційно освоєнні райони, так і території що містять унікальні природні комплекси та є потенційно привабливими.

Як зазначають Зінько Ю. та Шевчук О., існує різниця у рекреаційному освоєнні національних парків Західної України, до категорії парків з розвиненими туристичними центрами належать Карпатський, Шацький, Святі Гори, Подільські Товтри.[3, с. 240] У ряді інших, до яких відноситься і національний природний парк “Синевир”, існує потреба як

удосконалення туристичної інфраструктури, так і науково-практичної оцінки передумов розвитку екотуризму та обґрунтування видів, форм, напрямків його реалізації. Проблемам розвитку екотуризму у національних природних парках Українських Карпат присвячено низку досліджень вітчизняних учених: Юрія Зінька, Володимира Гетьмана, Ігоря Рожка та інших. У їх наукових працях досить повно висвітлено сучасні концептуальні підходи до розуміння суті “екотуризму”. Зокрема І. Рожко розглядає екотуризм як активний вид туризму, який інтегрує пізнавальну і безпосередню екологічну діяльність на теренах природи, і зазначає, що “у просторовому відношенні цей вид діяльності є універсальним, оскільки може існувати на всіх природних територіях, що не властиво жодному іншому виду туризму”. [4, с. 9] Як впливає із публікацій Зінька Ю. та Шевчук О., автори у поняття “екотуризм” вкладають здійснення стійкого розвитку туристичної діяльності у межах природоохоронних територій, базовою формою якого повинен стати пізнавальний природничий. [3, с. 241]. На думку В. Гетьмана екотуризм включає всі види туризму, орієнтовані на довготривале збереження природного довкілля (зокрема, заповідних ландшафтів), витворення інтелектуально-гуманістичного світобачення, налагодження гуманних стосунків з місцевим населенням та органами самоврядування, поліпшення фінансово-економічного благополуччя регіонів. [1, с. 209] Отже, під екотуризмом слід розуміти всі види активного туризму, що відбуваються в межах природних екосистем, включаючи спортивний туризм та так звану утилітарну рекреацію (збирання плодів, ягід, грибів), з одночасним збереженням природних комплексів та пам’яток природи.

Однак, недостатньо дослідженим та висвітленим в науковій літературі, залишається питання вивчення природних передумов та стану розвитку екотуризму у національному природному парку “Синевир”, який за нашими оцінками володіє досить високим природно-рекреаційним потенціалом. [5, с. 98-101]

Тому основними завданнями даної публікації є висвітлити унікальність та різноманітність природно-територіальних комплексів НПП, оцінити їх роль як провідного чинника розвитку екотуризму на сучасному етапі, проаналізувати сучасний стан та існуючі проблеми у реалізації екологічно орієнтованих видів туризму у НПП “Синевир”.

Оскільки однією із важливих функцій екотуризму є пізнавальна, то передумовою для його розвитку є наявність на території унікальних та цінних природних об’єктів з хорошою доступністю до них. В пейзажному відношенні найбільш цінними є території із переважанням відкритого простору з великою контрастністю і екзотичністю рослинних, геоморфологічних, гідрологічних та інших елементів ландшафту, що забезпечують дальність видимості і багатоплановість огляду панорам (вершин, високих хребтів, річкових долин). Ці території як правило є кульмінаціями туристичних маршрутів. Наявність високих вершин, масивні гірські хребти дають всі підстави для розвитку гірськопішогодного екотуризму у межах національного парку.

Найбільші висоти приурочені до центральної і південно-східної частин парку. Хорошою доступністю характеризується хребет Пішконя – масивний гірський хребет в центральній частині парку, що простягається дугоподібно з північного заходу спочатку на південний схід, а потім повертає на південний захід. Йому характерні високі гіпсометричні рівні, місцями дуже круті схили (понад 30⁰), особливо схили гори Негровець, що зазнали давньольодовикового зледеніння. Цікавими для дослідників-фахівців і унікальними у геолого-геоморфологічному відношенні є кар і моренна гряда, а також карове озеро на схилах гори Негровець – унікальні релікти плейстоценового зледеніння Горган, які виявлені вченими географічного факультету Львівського національного університету. Хребет Пішконя включає низку найвищих вершин парку, серед них Мала Гропа (1551 м), Ясеноvecь (1628 м), Велика Гропа (1668 м), Негровець (1707 м), Горб (1687 м), Яворовець (1600 м), Гребень (1511 м), Дарвайка (1502 м) та інші. Південно-західні схили хребта, які прилягають до населених пунктів, більш виположені, мають не тільки прокладені стежки, а й лісові дороги, які ведуть на полонини, де випасають овець. Північно-західна і південна частина

хребта Пішконя має більш виположений гребінь. Центральна частина (гора Ясеновець) сильнокам'яниста і вкрита заростями сосни гірської.

Найвища вершина в межах парку – гора Стримба (1719 м). Це невеликий, але досить високий хребет, в межах якого окреслюються дві кам'янисті вершини: Стримба і Стримінос.

Незручність для туристів в межах альпійського високогір'я представляє обмежена кількість джерел питної води, що є одним з основних критеріїв розміщення наметних стоянок. Небезпеку у зимовий період становить сходження лавин в межах хребта Пішконя та окремих вершин (Стримба, Канч, Передня). Небезпечними в дощову погоду є кам'яні розсили, що можуть стати причиною травм.

Північна частина парку з озером Синевир – дещо понижена частина Горган, до якої приурочені короткі невисокі з плоскими вершинами хребти і окремі ізольовані вершини. В районі нема чітко виражених хребтів, лише гора Озірна (1495,6 м) розміщена на вузькому дугоподібному гребені, що простягається з північного сходу на південний схід, з півдня з'єднаний з хребтом гори Кам'янка (1578,5 м). Крім гори Озірної водозбірний басейн озера замикають дві конусоподібні вершини Красна і Клива.

Південна частина НПП "Синевир" відноситься до Полонинських Карпат. Сюди належить полонина Красна, що частково входить до території парку. Для даного району характерні інші ландшафтні особливості. Найвищі гіпсометричні рівні займає полонинське високогір'я, представлене куполоподібними вершинами з крутими пригребеневими схилами. Для південно-західних хребтів (г. Тапеш, г. Цвела) внаслідок великої крутизни схилів характерне поширення конусів виносу селів, осипища.

Елементи орографії не лише виступають об'єктами екотуризму, а й визначають особливості мережі туристичних маршрутів, обумовлюючи доступність до інших цікавих природних об'єктів.

У ландшафтно-естетичному аспекті цінним є Синевирське озеро, оточене ялицево-буково-смерековими фітоценозами пралісового характеру. Синевир – найбільше озеро Українських Карпат (4-7 га – площа озера залежить від коливання рівня води в ньому). За незвичайну красу його називають "перлиною Карпат". Утворення озера датується післяв'юрмським періодом. Таким чином, його вік 10-11 тисяч років. Басейн Синевирського озера простягається з півночі на південь і займає площу 2,3 км². Найбільша глибина озера сягає 22 метри. В залежності від співвідношення притоку води в озеро і її витрати, його рівень коливається в досить широкому діапазоні. Коливання рівня води в озері носить сезонний характер і становить 2,0-3,9 метрів. Притік води залежить від кількості атмосферних опадів. Найвищий рівень води пов'язаний з таненням снігу в горах і зливовими дощами, найменший – в сухі місяці (серпень та зимовий період, коли озеро вкрите кригою). Зниження рівня води у озері на 1,0 – 1,5 м оголює простори мілководь в західній частині озера, що пов'язано з особливостями гіпсографії. Утворюється так зване "морське око".

Серед гідрологічних об'єктів, що мають рекреаційне значення, необхідно виділити озеро Озірце, розміщене в урочищі Гропа. Його площа становить 0.6 га, але озеро поступово заростає. Цікавим воно є і у ботаніко-географічному відношенні завдяки болотній флорі.

Головною водною артерією, що дрениє територію НПП, є річка Теремля. Це типова гірська ріка, яка витікає з джерела на західному схилі гори Болотняк на висоті 1080 метрів в центрі Горган і впадає у р. Тису біля смт. Буштино. Довжина річки 91 км, площа водозбору 750 км². В районі озера Синевир вона приймає два невеликих потоки: Красний Звор і Синевирський. Потік Синевирський перекритий природною перешкодою обвального зсувного типу, вище якої і утворилось озеро Синевир. Крім того на території парку протікає велика кількість дрібних потоків: Озерянка, Сухар, Розтока, Брадолець, Песся, Герсовець, Негровець, Квасовець, Красний Звор, більшість з яких не мають як такого рекреаційного значення, але значно урізноманітнюють краєвид і збільшують його естетичну привабливість.

Здійснюється робота по приєднанню до території НПП "Синевир" Теремле-Ріцького водосховища, що з прилеглими лісовими масивами урочищ Вільшанка і Правобережжя

дозволить збільшити площу національного парку на 2091 га. Береги водосховища мають високу естетичну та рекреаційну привабливість. Площа дзеркала водосховища становить 155 га, його довжина близько 4 км, ширина до 600 м. Уже зараз тут організовано катання на човнах, катамаранах. Планується проводити водний спуск по річках Озерянка і Терєбля. Для цього можна було б відновити зруйновану паводками у 1998-99 роках греблю на р. Озерянка. Крім того, в околицях водосховища нараховується близько 10 мінеральних джерел. Вода джерел вуглекислого хлоридно-гідрокарбонатного і кальцієво-натрієвого складу, має цінні лікувальні властивості. На основі мінеральних джерел можливий розвиток рекреаційних закладів стаціонарного типу (подібні джерела уже використовуються в урочищі Квасовець у межах парку).

Включення урочища Вільшанка у резервні землі дасть можливість створити суцільну природоохоронну зону у центрі Українських Карпат, оскільки воно безпосередньо межує з Широколужанським масивом Карпатського біосферного заповідника. Це стане практичним втіленням ідеї екологічних коридорів у Карпатах.

Район, в якому створений парк, давно освоєний людиною. Але не зважаючи на це, тут збереглося немало незайманих лісів з чисельними видами представників рослинного і тваринного світу. В загальному флора Горган бідніша, ніж у суміжних районах полонинського хребта. Це можна пояснити обмеженою площею високогір'я і суворішим кліматом. Рослинний світ нараховує 1043 види (Берко, 1967), в тому числі понад 50 деревних і 90 чагарникових порід, крім того 40 рідкісних і зникаючих занесені до Червоної Книги України (наприклад, арніка гірська, шафран Гейфеля, рододендрон східнокарпатський, росичка та інші).

Панівними на території парку є лісові формації (27 тис. га). В межах висот 530-700 м, сформований рослинний ступінь букових лісів з домішкою бореальних видів. До висоти 900 м поширені змішані смереково-букові та ялицево-смереково-букові ліси (*Piceeto-Fagetum*, *Abieto-Piceeto-Fagetum*).

З висотою в міру похолодання при абсолютних висотах 900-1100 м переважають буково-смерекові ліси (*Fageto-Piceetum*). Монодомінантні смеречини поширені між гіпсометричними рівнями 1100-1500 м. Найвищі рівні в умовах короткого вегетаційного періоду (90 днів), займає криволісся сосни гірської (гора Ясеновець, Кам'янка, Канч, Негровець), рідше – душекія зелена і ялівець сибірський та субальпійські луки.

На значній території збереглися корінні або близькі до них фітоценози. В рослинному ступені на висоті 900 м описане рідкісне для Карпат угруповання буково-ільмового явірника лунарієво-аденостелистєвого (*Fageto- Ulmeto-Aceretum p. lunarioso-adenostytosum*), що за флористичною класифікацією відноситься до асоціації *Ulmeto-Aceretum* Issler. [6, с. 172]

У флористичному та ботаніко-географічному відношенні особливий інтерес становить найбільше в Закарпатті Негровецьке сфагнове болото "Глуханя" площею 23,1 га, цікаве для вивчення польодовикової історії розвитку рослинності. Аналогічне сфагнове болото знаходиться в урочищі Чорна Ріка під назвою "Замшатка", де теж виявлено ряд рідкісних для Карпат рослин. У ботанічному резерваті "Глуханя" ростуть такі рідкісні болотні види як лікоподієла заплавна (*Lycopodiella inundata*), журавлина дрібноплідна (*Oxycoccus microcarpus*), андромеда багатоліста (*Andromeda polifolia*), шейхцерія болотна (*Scheuchzeria palustris*), ринхоспора біла (*Rhynchospora alba*), осоки Буксбаума (*Carex buxbanmii*) і дрібноквіткова (*C. pauciflora*), росичка круглолиста (*Drosera rotundifolia*). Таке ж цікаве у флористичному відношенні озеро Озірце, де на торф'яному плавні крім росички круглолистої, журавлини дрібноплідної, шейхцерії болотної, осоки ростуть бобівник трилистий (*Menyanthes trifoliata*), зозуліні сльози серцелисті (*Listera cordata*), карликова смерека (*Picea abies*). [6, с. 171] На горі Кам'янка створений комплексний орнітологічний і гідрологічний заказник державного значення (328,3 га). В ньому охороняються рештки смерекових пралісів, криволісся гірської сосни та вільхи зеленої, а також лохинно-брусницеві та чорницеві високогірні луки.

Територія парку володіє значним потенціалом для здійснення так званої утилітарної рекреації, яка часто супроводжує екотуризм і полягає у збиранні ягід, грибів, лікарських рослин, любителському рибальстві та мисливстві з метою відпочинку, а не промислу. Поширеним є збір дикоростучих плодів і ягід чорниці, калини, шипшини, ожини, глоду. Ліміт на їх збір для потреб населення встановлено у обсязі 41 т. Дозволено у парку і збір грибів. Найбільшим попитом користуються гриби роду боровик, ліміт на їх збір становить 30 т за сезон.

Найбільш поширеними представниками дикої фауни в Карпатах, а також на території НПП "Синевир" є: благородний олень, козуля, кабан, заєць, лисиця, вовк, борсук, видра, куниця, тхір, кіт лісовий, рись, ведмідь бурий, глухар, рябчик, ластівка, дрізд, плиска, жайворонок, зяблик, зозуля, канюк, чапля сіра, лелека чорна, крижень, шпак, беркут, пугач, яструб, дятел, сойка, ворона сіра, полоз лісовий, мідянка, тритон карпатський, тритон гірський, саламандра плямиста, жаба прудка, мінога угорська, лосось дунайський, харіус європейський. Серед перерахованих переважають види бореального зоогеографічного комплексу. У Синевирському лісництві на базі водосховища створено іхтіологічний заказник (25 га), в якому розводять форель, харіусів та інші цінні породи риб.

В цілому територія парку володіє достатніми ресурсами для ведення контрольованого мисливства (табл. 1). Щороку проводиться полювання на вовків, які мігрують із сусідніх із парком територій. Лише за 1997-98 роки видано 15 ліцензій для полювання на оленів та 7 на диких кабанів. Контрольоване мисливство не тільки дає змогу охороняти тваринний світ парку, а й створює оптимальні умови для розвитку мисливського спорту як одного з видів рекреації.

Туристів приваблюють не лише природні ландшафти Горган, а й історико-культурні об'єкти території, цікавий побут та звичаї етнічної карпатської групи – гуцулів. Подорожуючі по території парку мають можливість ознайомитися з пастушим життям на полонинах Ріжок, Дарвайка та ін., де випасають велику рогату худобу та овець у літній період, дізнатися про технологію приготування традиційних страв із молока – сирів "будз", "вурда", "бринза". Місцевість славиться традиційними народними промислами: різьбою по дереву, килимарством, виготовленням предметів інтер'єру з природних матеріалів тощо. У адміністративному будинку парку є музей, де представлені експонати, які туристи можуть не лише переглянути, а й замовити у місцевих майстрів.

Таблиця 1

Чисельність дикої фауни на території НПП "Синевир"
станом на 30.12.2001 року*

олень	козуля	кабан	Заєць	Білка	Лисиця	Вовк	Борсук	Видра	Куниця	Тхір	Кіт лісовий	Рись	Ведмідь бурий	Глухар	Рябчик
146	124	22	130	189	94	6	24	7	130	16	4	9	9	85	103

* за матеріалами НПП "Синевир"

У Синевирській Полянці охороняється дерев'яна Покровська церква і дзвіниця – пам'ятки архітектури 18 століття. В с. Негровець – дерев'яна Михайлівська церква 17 століття. У будинку Колочавської середньої школи створено музей чеського письменника Івана Ольбрахта, людини, яка присвятила себе вивченню побуту горян. На основі зібраного тут матеріалу він написав відомий соціальний роман "Микола Шугай – розбійник", перекладений на багато європейських мов. В роки війни через територію парку пролягала знаменита "лінія Арпада", залишки якої збереглися і до тепер.

Територія цікава для дослідження історії лісового господарства та лісоексплуатації. У верхів'ї Терєблі ще у 19 столітті було побудовано для лісосплаву 5 гребель (клязур). З них на р.Озерянці до 1999 року існувала найбільша діюча в Українських Карпатах гребля з водосховищем (водосховище Клаузе). На її базі було створено оригінальний Музей лісу й сплаву – єдиний не лише в Україні, а й у Центрально-Східній Європі. Нагальною потребою є їх відновлення після паводків 1998-99 років.

Отже, зазначені вище передумови виступають сприятливими факторами для розвитку екотуризму у межах НПП “Синевир”. Оцінити реальний стан його здійснення можна за рядом параметрів, що безпосередньо характеризують ступінь антропогенного навантаження. Для рекреації такими параметрами виступають кількість відпочиваючих на одиницю площі протягом одного року, максимальне число відпочиваючих на один день, кількість наметів, кострищ на одиницю площі, число проходів рекреантів за одиницю часу на одиницю площі.

Незважаючи на обмеження, покладені на природоохоронні території, технологічна ємність парку досить велика – 6500 чоловік в день. З них 50% припадає на рекреаційну зону, 28% на господарську і 22% на захисну. Проектне рекреаційне навантаження парку становить 4224 чол. за день, в тому числі заповідної зони 40 чол./день, захисної 1000 чол./день, рекреаційної 1924 чол./день, господарської 1260 чол./день. Однак існуюче рекреаційне навантаження значно менше за проектне, особливо відрізняється від проектних навантаження рекреаційної зони (табл. 2).

Окремі райони НПП “Синевир” досить заселені. Тому, враховуючи навантаження, що створює вплив рекреантів, не можна не брати до уваги відпочинок місцевого населення. Тому для парку вираховують інтегрований показник – лісорекреаційна активність. Під лісорекреаційною активністю розуміють середню тривалість перебування в лісі з метою відпочинку одного жителя місцевих населених пунктів за комфортний період, або одного відпочиваючого за період перебування на території парку. Для організованих видів рекреації у парку запроєктована лісорекреаційна активність для пішохідного туризму 35 год/чол. за сезон, для автотуризму – 1 год/чол. за сезон, для місцевого населення – 10 год/чол. за сезон. Запроєктоване у 2001 році рекреаційне навантаження передбачалося в межах рекреаційної зони у таких обсягах: озеро Синевир – 120 чол./день, урочище Клаузе – 60 чол./день, Велика Гропа – 30 чол./день, Озірце – 30 чол./день, урочище Квасовець – 25 чол./день. Всього за рік парк відвідують в середньому 40 тис. рекреантів, з них 30 тис. – діти (за матеріалами парку у 1999-2001 роках). Хоча у парку не існує чіткої системи обліку кількості рекреантів, однак можна стверджувати, що для більшості з цих територій проектні показники поки що не досягнуті. Отже, територія володіє значним невикористаним потенціалом природних та антропогенних рекреаційних ресурсів для екотуризму.

Таблиця 2

Порівняння показників існуючого і проективного навантажень з розрахованою технологічною ємністю в розрізі функціональних зон*

Функціональні зони	Існуюче навантаження		Проективне навантаження		Технологічна ємність	
	люд./дн.	люд./дн.га	люд./дн.	люд./дн.га	люд./дн.	люд./дн.га
Заповідна	40	-	40	0,006	40	0,006
Захисна	255	0,013	1000	0,050	1410	0,070
Рекреаційна	50	0,010	1924	0,385	3250	0,650
Господарська	30	0,004	1260	0,150	1800	0,217
Разом	375	0,009	4224	0,105	6500	0,161

*за матеріалами НПП “Синевир”

В останні роки рекреація стала одним із видів діяльності парку, який приносить доходи. Зокрема у 2000 році за проїзд автотранспорту екологічний збір становив 23755,00 грн.,

оплата за готельне проживання – 22850,00 грн., оренда будинку відпочинку – 5700,00 грн., інші надходження – 73,00 грн. Запорукою подальшого зростання грошових надходжень від туристично-рекреаційної діяльності є розбудова курортно-рекреаційної інфраструктури парку та відновлення доріг і гідроспоруд після паводків, попередження шкідливих фізико-географічних процесів (паводків, зсувів, селів, осипищ, каменепадів тощо).

У парку сформувався певний досвід здійснення екотуристичної діяльності шляхом проведення екологоосвітньої роботи через наглядну агітацію державною службою охорони, науковим відділом парку, неурядовими громадськими екоосвітніми організаціями. На базі Син. Полянської ЗОШ I–III ступенів проводиться навчання в організованій лісовій школі по курсу екологічного виховання. У парку проводяться науково – технічні наради та наукові тренінги. Здійснено ряд заходів, які сприяють популяризації національного парку як цікавого у рекреаційно-туристичному відношенні району: оформлено і встановлено інформаційні щити, аншлаги, панно на природоохоронну тематику; оформлено і встановлено 4 фотостенди: “Посадка лісу”, “Марш парків”, “Мій рідний край”, “На туристичних стежках”; видано 2 ілюстрованих буклети: “Мальовничі місця України” – національний природний парк “Синевир”, “Національний природний парк “Синевир” – туристичні маршрути”; видано ілюстровану книжку – путівник “Морське Око”; видано 3 номери громадсько-екологічної газети “Синій Вир”. Парк був учасником акції “Марш парків 1999-2000 рр.” Продовжується будівництво національним парком рекреаційного містечка в ур. Рибачинка та водолікарні в ур. Квасовець.

Незважаючи на ряд позитивних кроків у напрямку до сталого розвитку туризму, зібрані нами дані та приведені аналіз свідчать про досить низьку інтенсивність екотуризму в межах НПП “Синевир”. Це пояснюється незадовільним рівнем розвитку туристичної інфраструктури, реклами, відсутністю значного попиту через неплатоспроможність громадян. Однак це стосується не всієї території парку. Окремі ділянки, зокрема озеро Синевир, мають часом надмірне рекреаційне навантаження. В комфортний період (влітку) чисельність відпочиваючих на берегах озера значно перевищує 5 чол/га (оптимальна кількість відпочиваючих для природоохоронних територій). Надмірним рекреаційним навантаженням характеризується і долина річки Теремлі, де проходять важливі автомобільні шляхи. Зареєстрована велика кількість порушень туристами природоохоронного режиму. Серед найбільш поширених є розкладання наметів і кострищ в необладнаних для цього місцях, рубка деревини. Існує реальна загроза забруднення озера Синевир. Тому потрібне чітке регулювання екотуризму, особливо в межах популярних рекреаційних районів. Необхідно більш рівномірно розвивати рекреацію на всій території НПП “Синевир”. З екологічної точки зору існують значні резервні можливості до розширення відпочинкової індустрії в межах парку, що не чинитиме шкоди довкіллю при дотриманні правил поведінки в межах охоронних територій.

Література:

1. Гетьман Володимир. Ландшафтно-гуманістична цінність заповідної природи. // Наукові записки Тернопільського державного педагогічного університету. Серія: Географія. № 2. – 2002. – С. 206-212.
2. Гетьман В.І. Концептуальні питання екотуризму в контексті збереження ландшафтного різноманіття. // Рідна природа. – 2001. - № 2. – С. 34-35.
3. Зінько Юрій, Шевчук Оксана. Екотуризм у національних парках Західної України. // Сучасні проблеми і тенденції розвитку географічної науки. Матеріали конф. Львів, 24-26 вересня 2003 р. – Львів, 2003. – С. 239 – 241.
4. Рожко І.М. Рекреаційна оцінка гірських природно-територіальних комплексів для потреб туризму (на прикладі Українських Карпат). Автореферат дис. ... канд. географ. наук: 11.00.11/Львівський національний університет імені Івана Франка. – Львів, 2000. – 17 с.
5. Романів А. Оцінка ландшафтів національного парку “Синевир”. // Вісник Львівського

університету. Серія географічна. 2003. Випуск 29. Ч. 1. – С. 98-101.

6. Стойко С., Гадач Е. та ін. Заповідні екосистеми Карпат. / За ред. проф. С. Стойко. – Львів: Світ, 1991. – 248 с.

Summary:

A. Romaniv NATURAL PREMISESES And CONDITION of ECOLOGICAL TOURISM'S DEVELOPMENT In SYNEVYR NATIONAL PARK

The ecological tourism there is most rational form of tourism's organization with simultaneous conservation of natural complexes and memorandums of nature in National Park. Uniquelity and variety of park's natural objects as leading factors of ecological tourism's development are analyzed in article. The modern condition and existing problems of ecological tourism's development in Synevyr National Park are described.

УДК: 551.438.5:338.48(477:234.421.1)

Ігор ГНАТЯК

СТАН ТА ПРОБЛЕМИ ФУНКЦІОНУВАННЯ ГІРСЬКОЛИЖНИХ ТРАС В ПРИРОДНИХ КОМПЛЕКСАХ УКРАЇНСЬКИХ КАРПАТ

Гірські лижі вже стали обов'язковим елементом життя майже 100 млн. осіб, які тепер не уявляють собі зимового відпочинку без стрімких спусків по засніжених схилах. Зростаюча популярність відпочинку в горах веде до значного збільшення кількості відпочиваючих. Природні ландшафти стрімко перетворюються на дороги, готелі, паркінги, території гірськолижних спусків тощо. В гірській місцевості курорти і пов'язані з ними об'єкти інфраструктури можуть розірвати шляхи міграції тварин, забруднити поверхневі води, продукувати різноманітні відходи, включаючи синтетичні хімікати та нафтопродукти, а також знелісити схили, провокуючи небезпечні екзогенні процеси.

Українські Карпати відзначаються сприятливим поєднанням ресурсних факторів для організації зимового відпочинку, туризму та гірськолижного спорту. Однак, значне зростання навантаження на природне середовище та слабо розвинену інженерну інфраструктуру актуалізує необхідність проведення спеціальних досліджень для оцінки впливу рекреаційних навантажень на природні комплекси.

У вітчизняній науці проблема розвитку та стабільного функціонування рекреаційних територій розроблена ще не достатньо. Це стосується насамперед рекреаційної дигресії природного середовища при пішохідно-гірськолижних навантаженнях та управління відходами, що їх залишають туристи. Рекреаційному розвитку Українських Карпат присвячено праці Будіщева І. О., Зінька Ю. В., Лавитського А. С., Домарадзької Г. С. та ін.

Метою даної роботи було локалізувати існуючі гірськолижні центри в Українських Карпатах, проаналізувати сучасну територіальну організацію гірського туристичного господарства та виділити основні проблеми функціонування гірськолижних трас в природних комплексах Карпатського регіону.

Аналіз виникнення рекреаційних територій дає змогу стверджувати, що історія відпочинкового туризму та розвитку гірськолижного спорту в Бескидах почалася з XVIII ст., коли Галичина увійшла до складу Австро-Угорщини. Наприкінці XIX ст. освоюються рекреаційно-туристичні місцевості Яремче, Ворохти, Криворівні, Буркута; починає розвиватися лижний туризм [1]. Згодом, у міжвоєнний період, найбільш популярними туристичними центрами, крім раніше відомих, стають Коростів, Гребенів, Славське. У післявоєнний період широко розгорнулася відбудова існуючих і будівництво нових курортів: Синяк (1948 р.), Верховина (1958 р.), Гірська Тиса (1958 р.), Сойни (1957 р.), Шаян, Поляна Квасова. Побудовано більшість рекреаційних закладів, які функціонують і тепер.